

הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, שאמר לו: צא, ולא יצא, חייב ליתן לו כל שכרו. ואם לא אמר לו: צא, אם אותה חצר אינה עשויה לשכר, אינו צריך להעלות לו שכר. (ואף על פי שהוציא את בעל הבית בעל כרחו מן הבית והוא דר בו (מרדכי פרק כיצד הרגל). ואפילו היה רגיל להשכיר, רק שעכשיו לא עביד למיגר, בטר האי שעתא אזלינן) (נ"י פ' הנ"ל), אף על פי שדרך זה הדר לשכור מקום לעצמו, שזה נהנה וזה אינו חסר. הגה: ודוקא שכבר דר בו, אבל לא יוכל לכופו לכתחילה שניחמו לדור בו, אע"פ דכופין על מדת סדום במקום שזה נהנה וזה אינו חסר, הני מילי בדבר דאי בעי ליהנות לא יוכל ליהנות. אבל בכי האי גוונא דאי בעי בעל חצר ליהנות ולהרויח להשכיר חצירו היה יכול, אלא שאינו רוצה, אין כופין אותו לעשות בחנם (מרדכי ונ"י פרק הנ"ל). ואם החצר עשויה לשכר, אף על פי שאין דרך זה לשכור, צריך להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון. הגה: מיהו אם לא היה דר בו, אלא שגזלו ממנו, פטור לשלם השכירות (טור ס"ו בשם הרא"ש ולאפוקי מהרמ"ה). וסתם בתים בזמן הזה קיימי לאגרא ואף על גב דעדיין לא השכירו מעולם (מרדכי פרק כיצד הרגל והגהות מיימוני פ"ג דגזילה ועיין בת"ה סימן שי"ז).

יש אומרים דכשאין החצר עומד לשכר דאמרינן דאינו צריך להעלות לו שכר, אם חסרו אפילו דבר מועט, כגון שהיה הבית חדש וזה חסרו במה שהשחירו, אף על פי שאין הפסד אותו שחרורית אלא מועט, ע"י מגלגלין עליו כל השכר כפי מה שנהנה. (ואם כן אם אין דרך זה לשכור, פטור, דהא לא נהנה ויש חולקים) (ר' ירוחם נ"ב שתי הדעות).

2 שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - חו"מ סימן כד

תשובה על דבר אשר נשאלתי מק"ק ליווארני וז"ל השואל. ראובן חיבר פירוש על סדר נזיקין וקדשים והלך אצל שמעון המדפיס ונתפטר עמו בסך ידוע בעד כל דף ודף סותרים סידור האותיות לסדר מהם דף אחר וזה המדפיס יש לו הרבה אותיות לכן לא קלקל הסידור והניחו כמות שהוא רק הסיר מלמטה הפירוש החדש והדפיס לעצמו שני סדרים הנ"ל עם פירש"י ותוס' שהיו מוכנים בידו בעת הפנאי שישלים להדפיס כל הש"ס. וטען ראובן המחבר הנ"ל יען שתשלומי שכירות המסדרים האותיות הוא היה משלם ועתה למה יהנה שמעון מסידור אותיות חנם ויחזיר לו חלקו מסידור האותיות כדין כל הנהנה ממלאכת חבירו כדין מעין המשקה שדות והמקיף את חבירו משלש רוחותיו. ושמעון טוען מאחר שהאותיות הם שלו יכול להשתמש בהם כרצונו ואין כח ביד ראובן לקלקל הסידור וכו'. יורנו רבינו הדין עם מי. עכ"ל השואל....

אמנם אחר היישוב נראה שחייב לשלם חלקו שהרי גם בדר בחצר חבירו אפי' לא קיימא לאגרא אם חסרו אפי' דבר מועט מגלגלין עליו כל השכר כפי שנהנה כמבואר בש"ע בסימן שס"ג סעיף ז' יע"ש. והרי גם כאן מחסרו הרבה שאם לא היה שמעון מדפיס סדרים הללו הוו שכיחי וקפצו זביני על ספריו של ראובן שאפי' מי שלא היה קונה פירושו לחוד מ"מ אגב שהיה צריך לשני סדרים הללו ללמוד מתוכם גמרא עם פירש"י ותוספות היה מוסיף איזה דבר לקנותם עם פירושו של ראובן ועכשיו שמדפיס שמעון יהיה סדרים הללו שכיחי ובזול ולא ימצאו כל כך בריוח קונים שיקנו מראובן וכיון שגורם לראובן הפסד בזה מגלגלין עליו כל מה שנהנה לפי חלקו מסידור האותיות. ולא מיבעיא לדעת רוב הפוסקים שהם התוספות הרא"ש והטור ושאר הרבה פוסקים וכן סתם הש"ע בסימן שס"ג סעיף זי"ן שהביא רק דעת הי"א הללו וכן משמע שהסכים הרמ"א בהג"ה שהרי הוסיף עוד אפי' לחייב בלא עביד למיגר שכאן חייב שמעון לשלם חלקו להוצאות סידור האותיות אלא אפילו לדעת הרמ"ה שהביא הנ"י שם בפ' כיצד הרגל שאינו חייב לשלם כל מה שנהנה אלא רק מה שהפסידו אשר לדעתי גם דעת הרמב"ם כן שהרי לא הביא בפ"ג מהלכות גזילה הלכה ט' כלל הך דינא דשחרוריתא דאשייתא שאמרו שם בגמרא. א"ו שהרמב"ם מפרש שאינו חייב רק לשלם הפסד השחרוריתא וזה משנה שאינה צריכה פשיטא שמזיק חייב לשלם מה שהזיק ור' יהודה שם בבעל העליה קאמר שאף דביאת לעליה משתעבד מ"מ חייב לשלם השחרוריתא ובה פסק הרמב"ם כת"ק שם יעויין בפ"ד משכנים, אבל אם היה הרמב"ם מפרש שע"י השחרוריתא חייב לשלם כל השכירות ואף שבבית ועליה פסק כת"ק מ"מ נ"מ בהא דר' יהודה שעכ"פ איש זר הדר בחצר חבירו והשחיר הכתלים מעט שחייב לשלם כל השכר והיה להרמב"ם להביא הך מילתא בפ"ג מגזילה א"ו שהרמב"ם סובר כדעת הרמ"ה. ואני תמה על הרב המגיד שם וכמו כן על מרן הב"י שלא הרגישו שהרמב"ם חולק בדבר. מ"מ כאן בנדון שלפנינו אינו דבר מועט ואי אפשר לומר בזה שאינו חייב רק מה שהפסידו כי ההפסד לדעתי הוא יתר על הוצאה לכן חייב שמעון לשלם כל שנהנה מסידור האותיות לפי חלקו כל אחד לפי מספר מה שמדפיס. כן נלענ"ד. +/הגהות רב"פ/ נ"ב מאד נפלאים דבריו, הכי בדף המסודר היה נשאר זכות לראובן המחבר אף אחר שכבר נעשה בו מלאכתו וכל שעושה שמעון אח"ז באותו דף המסודר בשלו עשה, ובלא טעמא דזה נהנה כו' אין בכה"ג מקום התחלת צידוד חיוב על שמעון. ואף לפי הנחתו של המחבר אין מזה ענין השתוות להמפסיד שחרוריתו דביתו ששם נעשה ההפסד בבית של התובע בלא דעתו אבל הכי היה מנוע ע"פ דין לשמעון שידפיס לעצמו ספרי המשניות בלי פירוש המחבר, וכיון שמותר היה לכתחלה להדפיס לצורך עצמו ספרי משניות למה יקרא בשם הפסד ואף שהדפיסם באותו דף שהיה מתוקן ומסודר תחלה לצורך ראובן כיון שהשלים הדפסת צרכו רשות היה לשמעון להדפיס באותו דף כמו שהיה רשות בידו לדפוס באותיות אחרות ואין בזה שום נדנוד איסור בגרם מניעת ריוח לחבירו. ונראה שלא היה צד איסור על שמעון לדפוס לצורך עצמו באותו דף מיד אחר שנגמר סידורו בעזיבת פירוש המחבר אף בטרם החל לדפוס עבור המחבר כי לא היה הדף קנוי לראובן. נחזי אגן עד"מ ראובן שצריך לשלוח סחורתו לאיזה מקום והשוה עמו שמעון שיעשה עגלה חדשה וגם יקנה סוסים להוליך בשכר סחורתו של ראובן למקום פלוני, היעלה על הדעת שאם שמעון מניח באותו עגלה גם סחורה של עצמו יצטרך ליתן לראובן שיעור הנאתו. +

ודרך אגב אסמוך בזה מ"ש אודות הסכמות וגזירות שגזרין הרבנים על הדפסות והמדפיסים פורצים בה.... והביא הך דשו"ת רמ"א סי' יו"ד /י/ שהטעמים שם לא שייכי כאן שהרי כבר מכר ספריו וגם אין הספרים שוים שהמחבר הדפיס ש"ע קטנים עם בה"ט ופ"ת וזה הדפיס גדולים ואיש שיש לו הש"ע גדולים לא ירצה לקנות הש"ע הגדולים בשביל הוספת הפ"ת לבד ולא ברי היזיקא ובפרט שכבר מכר המחבר הספרים ואין לחלק בין מדפיס ספר שכבר נדפס בין הדפסת ספר חדש והנה כל דבריו תמוהים דזה ודאי שספר חדש שמדפיס מחבר וזכה שדבריו מתקבלים ע"פ תבל פשיטא שיש לו זכות בזה לעולם והרי בלא"ה אם מדפיסים או מחדשים איזה מלאכה אינו רשאי אחר לעשות בלא רשותו והרי נודע שר' אברהם יעקב מהרובשוב שעשה החשבון במאשין כל ימיו קבל שכרו מהקיר"ה בווארשא ולא יהא תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלהם וזה דבר שהשכל מכחישו ומעשים בכל יום שהמדפיס חבור יש לו ולב"כ זכות וזה איזה שבועות שהמדפיס מהלבארשטאט רצה להדפיס ים התלמוד ומפה"י שנית ושאל רשיון ממני ומגיסי הגאון נ"י ואם יאמר ששם לא מוזכר זמן מוגבל הנה בצל"ח שנדפס בזאלקווא ע"י ר' שלמה רבין שטיין נדפס שם שנדפס בהרשאת בני הגאון הצל"ח והרי שם לא גזרו איסור כלל ואפ"ה לא חפץ להדפיס בלתי רשות שהוא איסור גמור ומה שנמצא בספרים שהמחבר מדפיס וגזרים עד זמן מוגבל לאו משום שאין לו כח לאסור עולמית ז"א דבשלו אדם רשאי לגזור שלא ידפיסו עולמית בלתי רשותו או ב"כ רק שאדרבא המחבר בעצמו רוצה שידפיסו ספריו אחר שיזכה למכור ספריו ומבקש שיפוצו דבריו ע"פ תבל אבל אם באמת מחבר ספר הנצרך כעין ספר פ"ת שרבו הקונים מפני שהוא מלוקט מהרבה ספרים והמורים צריכים לו כי אתו כ"ע ושיילי בקצורו פשיטא שיש כח בידו ומ"ש שהמחבר לא כתב איסור הנה אף אם לא הי' כתוב איסור הי' אסור להשיג גבולו אבל באמת במדינת רוסיא איסור וחרם וקונם אסור להזכיר ולא ישמע על פינו כי מצד הממשלה אין כח בידם לגזור אף לבקש ומה"ט לא נאמר שום איסור וגם במדינתנו יש חק בהדפסה מבלי להדפיס מצד חוקי הממשלה ומה כח ב"ד יפה כ"א יעשו דרך בקשה.....

שלוש להרב הגאון החריף המפורסם מוה"ר שמעון סופר כ"י
חז"ק ערלויא

בדבר השאלה נני שהכח כחצי חרושי תורה אס מותר לאחר
להעתיק מהם ולהדפיסם שלא צרכות היורשים אף אס
העתיק צחיי המחבר או יש צו עשום גזל .

יו"ד ב [שמלקס, יצחק יהודה בן חיים שמואל שמלקה] עמוד מס 30 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הקפריס הרי להדיא דעותר להעתיק וקפריס על חצרו וללמד
לאחרים, ולכאורה ה"ה מכתבים על חצרו עותר להעתיק ולהדפיסם
אך יש לחלק דעס להעתיק וקפריס שהדפיס אין לו סיק. והוא
זה הכנה וזה לא חקר וכופין על עדה קדום ושא"כ להעתיק מכתבים
אלו או על חציו ודאי יכול לעשות וגם שהדפסה יכול לעשות דכיון
דחציו הכיח לו דברי תורה ונאולה להדפיסם יכול לומר אלא צעירא
לעשות ונאולה ואס הוא זכות ^{המורחב} מעון כש"כ שיכול לעשות שיאמר זה
זכות הכתבים וצנח סכתבים ^{המורחב} ד'ורס יורס שצח נכסיס כדאעריקן
צנ"צ דצנכור פליגי אס יורס שצח אצל יורס ודאי יש לו שצח .

יו"ד ב [שמלקס, יצחק יהודה בן חיים שמואל שמלקה] עמוד מס 30 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ה אמנם עמד דינא דעלכותא חקור צמדינחנו להדפיס וכח"ה
שאל אס כאמר צנכון דא דינא דעלכותא דינא
סחיל עקוטר לדי"ת. הטעם זה' חצרה ס' רכ"ע עבואר דעליל מוסו
על יס לריך להחיר עמד דינא דעלכותא. וצקי' סכ"ו מצואר דלריך
להחיר עכח דינא דעלכותא דהכי כסיגי וכ' הפ"ך דעמד סענהג
חייב להחיר. ולפי"ז י"ל ה"ה צזה עכבר נהגו שלא להדפיס עיראת
סעלכות חייב להחיק צדינא דעלכותא צטגס ס"ל דרוקא מה עסווא
גד ד"ת להפקיד עמון על ידו סד"ת צסוקף אצל צדבר שדינא
דעלכותא סווא להפקיד עכיעת סריוח דלח עיקרי סיק סהכרה עמד
ד"ת לקייס דינא דעלכותא מסי"ע דחצרה לריך להחיר. וכש"כ צדין
זה עכבר כחצתי עהגאון עלצוצ כחצ עכן סווא עפ"י ד"ת על כן
לריך להחיק צדינא דעלכותא. וע' חת"ס חח"ע ס"י ע"ד מצואר
ג"כ דכל עהיא חקנה לעוצת צעלי אועניס עחויציס להחיק צדינא
דעלכותא וכש"כ הכא עהוא חקנה לעוצת העחצריס. והנה יעיין

יו"ד ב [שמלקס, יצחק יהודה בן חיים שמואל שמלקה] עמוד מס 31 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה